

6. ÜNİTE:

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

6.1. TÜRK-İSLAM TARİHİNDEKİ SİYASİ GELİŞMELER

- 751 Talas Savaşı
- 840 Karahanlı Devleti'nin kurulması
- 963 Gazneli Devleti'nin kurulması
- 1040 Dandanakan Savaşı
- 1040 Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması
- 1048 Pasinler Savaşı
- 1071 Malazgirt Muharebesi
- 1077 Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması
- 1097 Harzemşahlar Devleti'nin kurulması
- 1157 Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması
- 1187 Gazneli Devleti'nin yıkılması
- 1212 Karahanlı Devleti'nin yıkılması
- 1230 Harzemşahlar Devleti'nin yıkılması

6.2. TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ

- Gök Tanrı inancındaki Türkler, X. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmeden önce Moğolistan'dan Tuna boylarına kadar çok geniş bir alana yayılmışlardır.
- Türkler, zaman içerisinde farklı dinlere inanmıştır.
- Kök Türk Devletinde Budizm, Uygurlar'da Maniheizm, Hazarlar'da Musevilik, Peçenekler,Kumanlar ve Bulgarlar gibi Türkler de Hristiyanlığı benimsemişlerdir.
- Bu dinler Türklerin kimliklerini kaybetmesine neden olmuştur.
- Türkler, 642 Nihavend Savaşı'ndan sonra yani VII. yüzyıl ortalarından itibaren Müslümanlarla temas etmeye başlamıştır.
- Emevi Dönemi'nden (661-750) itibaren ise Türkler, İslamiyet'in hizmetinde yer almaya başlamıştır.
- Abbasi Devleti kurulduktan hemen sonra meydana gelen 751 Talas Savaşı'nda Araplar, Türkler ile birlikte Çinlilere karşı savaşmıştır.
- Talas Savaşı sonrası, Türkler İslamiyeti benimsenmeye başlamıştır.
- Abbasiilerin, Emevilerin mevali politikası yerine müsamaha, eşitlik, adalet ilkelerini uygulamaları ve ümmetçi politika izlemeleri, Türklerin İslamiyet'i kabulünü kolaylaştıran en önemli sebeplerden olmuştur.
- İslamiyeti kabul eden ilk Türkler, Karahanlı Devleti'nin hâkim olduğu yerlerdeki Türk boylarından olan Yağma, Çiğil, Karluk ve Tuhsilerdir.
- İslam dinini kabul eden Berberiler, Acemler ve Kürtler gibi kavimler de bulunmaktadır.
- Kuzey Afrika'da Berberiler, Emevilerin, Kartaca'yı fethi sonrası Hasan b. Numan'ın uyguladığı politika sonucunda İslamiyet'i benimsemiştir.
- Acemlerin de İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte çoğunun Araplaştığı görülmüştür.
- Kürtler ise Müslümanlar ile ilk defa Hz. Ömer zamanında karşılaşmıştır.
- Abbasiiler, Kürt aşiretlerin askerî potansiyelinden yararlanmıştır.

6.3. İSLAMİYET'İN TÜRK DEVLET VE TOPLUM YAPISINA ETKİSİ

Karahanlı Devleti (840-1212)

- Orta Asya'daki ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı Devleti; Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi boyları tarafından 840 yılında kurulmuştur.
- Devletin merkezi Balasagun olup bilinen ilk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır. Satuk Buğra Han, İslamiyet'i kabul eden ilk Karahanlı hükümdardır.
- Müslüman olduktan sonra Abdülkerim adını alan Satuk Buğra Han, Türkler arasında İslamiyet'in yayılması için mücadele etmiş ve bu nedenle El-Mücahit, El-Gazi unvanları ile anılmıştır.
- Yusuf Kadir Han'ın vefatından sonra taht mücadeleleri yaşanmış, Karahanlı Devleti Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır (1042).
- Doğu Karahanlı Devleti 1211'de Karahitaylar, Batı Karahanlılar ise 1212 yılında Harzemşahlar tarafından ortadan kaldırılmıştır.
- Karahanlılar İpek yoluna sahip olmuşlardır.

- İlk kez kervansaraylar yapmışlardır
- Halkın dili Türkçe'dir.
- Yazışma dili Farsça'dır.
- Devlet yönetiminde Selçuklulara örnek olmuşlardır.
- Buhara, Semerkant, Kaşgar, Fergane önemli kültür merkezleridir.

Gazneli Devleti (963-1187)

- Samanilerin Türk komutanlarından Alp Tegin tarafından 963 yılında başkenti Gazne olarak Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da kurulan Müslüman Türk devletidir.
- Gazneli Mahmut, devlete en parlak dönemini yaşatmıştır.
- Hindistan üzerine 17 sefer yaparak İslamiyet'in burada da yayılmasına katkı sağlamıştır.
- Abbasi halifesi tarafından Gazneli Mahmut'a "Sultan" unvanı verilmiştir.
- Sultan Mesut Dönemi'nde Gazneliler, 1040 yılında Selçuklularla yaptıkları Dandanakan Savaşı'nda yenilerek Hindistan'a çekilmek zorunda kalmıştır.
- Gazneli Devleti bu savaştan sonra zayıflama sürecine girmiş, Gurular tarafından 1187'de yıkılmıştır.

İlk Müslüman Türk Devletleri'nin Özellikleri

- İlk Türk devletlerinde, Türk kağanının dünyayı idare etmek üzere Gök Tengri tarafından görevlendirildiğine inanılırdı.
- Bu inanca kut anlayışı denilmiş ve İslamiyet'le birlikte "Allah'ın nasibi veya takdiri" olarak kabul edilmiştir.
- Tanrı kutuna kavuşmak ancak bütün Türk illerinin bir idarede toplanmasıyla ortaya çıkardı.
- Bu Türk cihan hâkimiyeti düşüncesi Türk kağanlarının en büyük idealiydi.
- Bu ideal İslami dönemde de cihat anlayışı ile yaşamaya devam etti.
- Gazneliler ve Karahanlılar, İslami Dönem Türk devlet teşkilatının gelişip yerleşmesinde köprü vazifesi görmüşlerdir.
- Türk milleti kendi yaşamını ve geleceğini "il" dediği devlete bağlamış ender bir millettir.
- Türkler ili, barış ve sulh anlamında da kullanmıştır. İslamiyet'in kabulü ile birlikte ilin yerini "devlet" ve "mülk" kelimeleri almıştır.
- İslamiyet'le birlikte hükümdar unvanlarında da değişiklik görülmüştür.
- Karahanlılarda hakan yerine "Arslan Han", yabgu yerine "Buğra Han" ve şad yerine "İlig Han" kullanılmıştır. Gazneliler de ise hükümdarlar "emir ve sultan" gibi İslami unvanlar kullanmıştır.
- Sultan unvanını ilk kullanan Türk hükümdarı Gazneli Mahmut olmuştur
- İlk Türk İslam devletlerinde hükümdarlığın halife tarafından onaylanması, ülkede halife adına **hutbe** okutulması ve basılan paraların üzerinde halifenin isminin yazılmasıdır.
- İlk Türk İslam devletlerinde hükümdarlar **tıraz** denilen kendi ad ve lakaplarının yazılı olduğu, süslemeli özel giysiler giyerdi.
- Resmî belgelerde **tevki ya da tuğra** denilen mühür kullanan hükümdarların değerli taşlardan yapılmış taht ve taçları vardı.
- Saray önünde, namaz vakitlerinde, savaşlarda ve törenlerde **nevbet** denilen müzikler çalınırdı.
- Sefere ya da bir yere giderken hükümdarların başının üstünde **çetr** denilen, ipek ve kadifeden yapılmış bir çeşit şemsiye tutulurdu.
- Hükümdardan sonra devlet kademesinde en yetkili kişi vezirdi.
- Karahanlı vezirleri Türkçe yuğruş unvanını kullanırken, genellikle İran kökenli olan Gazneli vezirler **hâce** unvanını kullanmıştı.
- Türk İslam devletlerinde yönetim işlerinin daha rahat ve düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli **divanlar** oluşturulmuştur.
- Karahanlılarda devletin işleyişiyle ilgili önemli kararların alındığı Meclis-i Âli adında bir divan varken Gaznelilerde mali ve genel idari işlerden sorumlu olan "Divan-ı Vezaret" bulunurdu. Ayrıca bu divanlara bağlı alt divanlar da vardı.
- Türk İslam devletlerinde hukuk sistemi şeri ve örfi olmak üzere iki ana unsurdan meydana gelirdi.
- Şeri davalara bakan kadılar, dinle ilgili bütün işlerde yetkiliydi. Karahanlı ve Gazneli hükümdarlar örfi mahkemelere başkanlık ederdi.
- Türkler, her dönemde askerî teşkilata çok önem vermiştir.
- Karahanlı ordusu; görevleri saray ve hükümdarı korumak olan saray muhafızları, hükümdarın şahsına bağlı ücretli askerlerden meydana gelen Hassa ordusu, hanedan mensupları, valiler ve diğer devlet adamlarının kuvvetleri ile devlete bağlı Türk boylarının kuvvetleri olmak üzere dört ana birimden oluşurdu.
- Gazne ordusu ise görevleri saray ve hükümdarı korumak olan gulamlar, eyalet ve bağlı devletlerin kuvvetleri, Türkmenler ile ücretli ve gönüllü birliklerden meydana gelirdi.

Türk İslam Dünyasında İlk Edebî Eserler

Kutadgu Bilig

- (Mutluluk veren bilgi), Türk İslam edebiyatının günümüze kadar ulaşan ilk eseridir.
- Yusuf Has Hacip eserini 1070'de Doğu Karahanlı Hükümdarı Uluğ Kara Buğra Han'a Türkçe olarak sunmuştur.
- Eserde insanların hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğu elde edebilmek için nasıl bir yaşam sürmeleri gerektiği bilgisi verilmiştir.

Divânü Lûgati't-Türk

-Türk tarihinin ilk sözlüğü olup Türk dilinin abide şaheserlerindendir. İyi bir eğitimle kendini yetiştiren Kaşgarlı Mahmut, 1077 yılında Abbasi Halifesi Muktedi Billah'a sunmuştur.

-Divânü Lûgati't-Türk; Araplara Türk dilini öğretmek, Türk milletinin yüceliği ve Türkçenin zenginliğini göstermek amacıyla kaleme alınmıştır.

-Bir sözlük gibi hazırlanmış olan eser; birçok konuda ansiklopedik bilgiler içermektedir.

Atabetü'l-Hakayık

-(Gerçeklerin Eşiği) adlı eser XII. yüzyılda Edip Ahmet Yükneki tarafından yazılmıştır.

-Eser içerik ve edebî yönüyle Kutadgu Bilig'in devamı olarak kabul edilmiştir.

-Eser, bir nasihatname niteliğindedir.

Divân-ı Hikmet

-Türk tasavvuf tarihinin ilk edebî eserdir. Hoca Ahmet Yesevî'nin Türkçe olarak yazmış olduğu ve "hikmet" adı verilen şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

-Hoca Ahmet Yesevî, İslamiyet'in Türkistan, Balkanlar ve Anadolu'da yayılmasının temelini teşkil ettiği, bu uğurda mücadele edecek olan müritlere yol gösterici bir özelliğe sahip olduğu kabul edilmiştir.

6.4. OĞUZLARIN İSLAMİYET'İ KABULÜ

-Oğuzlar arasında İslamiyet ancak XI. yüzyılda hâkim bir din hâline gelebilmiştir.

-Oğuz boylarından Müslümanlığı kabul edenleri, etmeyenlerden ayırmak için onlara Türkmen adı verilmiştir.

-Oğuzlar, Selçuk Bey önderliğinde yeni bir Müslüman Türk devleti olan Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.

-Selçukluların Anadolu'ya hâkim olmaya başlaması ve burayı İslamlaştırması üzerine papa önderliğindeki Batı dünyası, Türk İslam dünyası üzerine Haçlı Seferleri düzenlemiştir.

-Büyük Selçuklu Devleti'nin parçalanması üzerine Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'da bağımsızlığını kazanmıştır.

-Türkiye Selçukluları, Suriye ve Filistin'deki diğer Türk emirlikleriyle birlikte Haçlı Seferleri'ne karşı İslam dünyasını başarılı bir şekilde korumuştur.

-Doğudan gelen Moğol İstilas, Türkiye Selçuklu Devleti'nin parçalanmasına neden olmuş ve Anadolu'da birçok beylik ortaya çıkmıştır.

-Bu beyliklerden birisi olan Osmanlı Beyliği süratle gelişerek bir cihan devleti hâline gelmiştir.

-Osmanlı Devleti, İslam dünyasının lideri olarak Avrupa'da İslam kültürünün yayılmasını sağlamıştır.

-Türklerin İslam'a hizmetleri yalnız siyasi, askerî ve idari sahalarda olmamıştır. Türklerin, İslam medeniyetinin gelişmesine de önemli katkıları olmuştur.

-Öğrencilere de maaş bağlanmış, onların istifade etmeleri için zengin kütüphaneler kurulmuştur.

Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

-Oğuz Yabgu Devleti'nde subaşı olan Selçuk Bey, yabgu ile anlaşmazlığa düşünce kendine bağlı kişilerle birlikte Cend şehrine gelmiştir.

-Selçuk Bey, boyu ile birlikte İslamiyet'i kabul etmiş ve Samanoğulları, Karahanlılar, Gazneliler gibi üç güçlü Müslüman devlet arasında kalmıştır.

-Selçuk Bey, Horasan bölgesinde sayıları günden güne artan Türkmenlere yurt bulamaması ve mevcut devletlerin onun güçlenmesinden endişe duyması nedeniyle bölgede oldukça zorlanmıştır.

-Selçuklular, Gaznelileri 1035'te Nesâ'da, 1038'de Serahs'ta mağlup etmiştir.

-Bu iki zaferden sonra Gazneliler'in bölgedeki siyasi ve askerî durumu ciddi şekilde sarsılmıştır. Bu nedenle Gazneli Mesud, 1040 Dandanakan Savaşı'nda Tuğrul Bey'e yenilmiştir.

-1040 Dandanakan Savaşı'nı kazanarak İran'da tek siyasi güç hâline gelen Tuğrul Bey döneminde devlet güçlenmiştir.

-1015-1021 yılları arasında Çağrı Bey'in yaptığı keşif seferleri Türkmen boylarına Anadolu'yu hedef gösterilmiştir.

-1043 yılında başkent, Rey şehrine taşınmış, fetihlerin batı yönünde olacağını göstermiştir.

-Tuğrul Bey İbrahim Yinal ile Arslan Bey'in oğlu Kutalmış'ı Anadolu'nun fethi için görevlendirmiştir.

-Selçuklular, Liparitis komutasında birleşen Gürcü-Bizans kuvvetlerini 18 Eylül 1048'de Pasinler Ovası'nda kesin bir bozguna uğratmıştır.

-Şii Büveyhilerin baskı altında tuttıkları Abbasi halifesini bu baskıdan kurtararak bozulan İslam birliğini yeniden sağlamıştır.

-Tuğrul Bey 1055 yılında Bağdat'a girerek Büveyhoğullarının varlığına son vermiştir.

-Halife Kaimbiemrillah İslamiyet'e yaptığı hizmetler için Tuğrul Bey'e altın kılıç, sancaklar, hilatlar vermiş ve başına iki taç giydirmiştir.

-Tuğrul Bey'i "Şark ve Garpın Sultanı" olarak ilan etmiştir.

-Selçuklu hükümdarları bu olaydan sonra "Sultan-ı İslam" unvanını kullanmaya başlamıştır.

-Tuğrul Bey'den sonra kardeşi Çağrı Bey'in oğlu Alp Arslan 1063'te Selçuklu tahtına geçmiştir.

-Gürcistan üzerine sefere çıkmış ve Anadolu'yu hedef almıştır.

-Bizans'ın doğudaki en önemli merkezlerinden olan Ani Kalesi 1064'te fethedilmiştir.

-1071 'de Bizans İmparatoru Romen Diyojen, büyük bir ordu ile Ahlat'a ulaşmıştır.

- 26 Ağustos 1071 tarihinde Malazgirt-Ahlat arasında Rahve Ovası'nda meydana gelen savaşta Turan taktiğini başarıyla uygulayan Selçuklular büyük bir zafer kazanmıştır.
- Sultan, Romen Diyojen'i esir almış, ona misafir gibi muamele ederek, İstanbul'a göndermiştir.
- Abbasi halifesi olmak üzere diğer İslam ülkelerine fetihnamelerle kazanılan zafer duyurulmuştur.
- Abbasi halifesi, Sultan Alp Arslan'a hediyeler göndermiş ve ona "İslam Ülkelerinin Sultanı" unvanını vermiştir.
- Bu zafer Avrupa'nın ve Haçlı Seferleri için hazırlık yapmasına neden olmuştur.
- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış ve böylece Anadolu'nun fetih süreci hızlanmıştır.
- Sultan Alp Arslan öldükten sonra daha önce veliaht tayin ettiği oğlu Melikşah, Büyük Selçuklu hükümdarı olmuştur.
- Sultan Melikşah Dönemi'nde Selçuklu ülkesinin sınırları batıda ve doğuda genişledi.
- Batı ve Doğu Karahanlı Devletleri hâkimiyet altına alındı.
- Gürcistan, Kudüs, Suriye, Yemen ve Aden fethedildi.
- Türk komutanları İzmit'e kadar Anadolu'nun büyük bölümünü fethettiler.
- Selçuklu Devleti içinde Hasan Sabbah'ın gizli olarak yürüttüğü faaliyetler neticesinde Bâtıniler, 1090'da Kazvin yakınındaki Elburz Dağlarında Alamut Kalesi'ni ele geçirdi.
- Bâtınilik, İslam dünyasında büyük çatışmaların yaşanmasına neden oldu.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılışı

- Melikşah'ın ölümünden hemen sonra taht kavgaları başladı.
- Vezir-azam Nizâmülmülk'ün desteği ile Berkyaruk, kardeşiyle girdiği taht mücadelesini kazanarak tahta çıktı.
- Türkleri Anadolu'dan atmak ve Kudüs'ü ele geçirmek amacıyla Avrupa'dan harekete geçen Haçlı ordusu Antakya'ya kadar ilerleyerek burayı kuşattı.
- Sultan Berkyaruk'un ülkede iç düzeni sağlamasından sonra kardeşi Mehmet Tapar 1099'da isyan etti.
- Kardeşler arasında meydana gelen savaşlar sonucunda Büyük Selçuklu Devleti ikiye bölündü.
- Batı kısmına Mehmet Tapar, doğu kısmında ise Berkyaruk sultan oldu.
- Sultan Berkyaruk'un ölümünden sonra Mehmet Tapar, Selçuklu tahtını 1105'te ele geçirdi.
- Suriye ve civarındaki Haçlı devletleri ile mücadele edildi.
- Bâtınî faaliyetlerine karşı ciddi tedbirler aldı ve Bâtınileri rahatsız edici seferler düzenlendi.
- Mehmet Tapar öldükten sonra kardeşi Sencer tahtı ele geçirdi.
- Sultan Sencer, Selçuklu Devleti'ni yeniden düzenleyerek "Sultan-ı Azam" unvanını aldı.
- Bu dönemde Selçuklular, Gaznelilere ve Karahanlılara karşı yeniden hâkimiyet sağladı.
- Karahanlı Hükümdarı Mahmut ile idaresi altındaki Türk boylarından olan Karluklar arasında anlaşmazlık çıktı.
- Hükümdar Mahmud, Sultan Sencer'den yardım isterken Karluklar da Karahitaylardan yardım istedi. Selçuklu ve Karahitay kuvvetleri arasında 9 Eylül 1141'de Katvan Savaşı meydana geldi.
- Sultan Sencer yenildi, Karahitaylar bütün Maveraünnehir'i istila etti.
- Selçuklu Devleti ve İslam dünyası için ağır bir yenilgi oldu ve Selçuklular yıkılma sürecine girdi.
- Sencer'in 1157 yılında ölmesiyle Büyük Selçuklu İmparatorluğu tarih sahnesinden çekildi.
- Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla devletler ve atabeylikler ortaya çıktı.

Devletler:

- Irak Selçukluları (1118-1194)
- Kirman Selçukluları (1048-1187)
- Suriye Selçukluları (1078-1117)
- Türkiye Selçukluları (1075- 1308)

Atabeylikler

- Şam Atabeyliği (Böriler) (1104-1154)
- Musul ve Halep Atabeyliği (Zengiler) (1127-1233)
- Azerbaycan Atabeyliği (İldenizliler) (1148-1225)
- Fars Atabeyliği (Salgurlular) (1148-1286)

6.5. BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NDE YÖNETİM VE TOPLUM YAPISI

- İslamiyet'ten önceki Türk devlet geleneğinde olduğu gibi Büyük Selçuklu Devleti'nde de ülke, hükümdar ailesinin ortak malı kabul edilmiştir.
- Selçuklularda devletin tek temsilcisi sultandır.
- İlk Türk devletlerindeki kut anlayışı Selçuklularda da devam etmiştir.
- Sultanlar, tarafından yayınlanan fermanlar kanun niteliğindedir ve halk bu fermanlara uymak zorundadır.
- Büyük Selçuklu Devleti'nde sultan adına para bastırılır, fermanlara tuğrası çekilir ve ülkenin her tarafında adına hutbe okunurdu.
- Hükümdar, ailesi ve maiyeti ile birlikte sarayda yaşardı.
- Saray teşkilatında çaşnigir, candar, camedar gibi çeşitli görevliler yer alırdı.
- Saray teşkilatında çalışanların başında olan ve onları denetleyen kişiye "hâcibü'l -hüccâb" denirdi.
- Büyük Selçuklularda bütün devlet işleri "Büyük Divan" tarafından yürütülürdü.

- “Divan-ı Saltanat” da denilen Büyük Divan’ın başında vezir bulunurdu.
- Selçuklularda, Büyük Divan’a bağlı dört divan daha vardı. Bunlar; devletin iç ve dış yazışmalarını yapan Divan-ı İnşa (tuğra), bütün mali işlerinden sorumlu olan -Divan-ı İstifa, mali ve idari işleri teftiş eden Divan-ı İşraf ve devletin askerî işleriyle ilgilenen Divan-ı Arz’dı.
- Büyük Divan’a bağlı olmayan posta ve haberleşmeden sorumlu Divan-ı Berid, adalet işlerinden sorumlu Divan-ı Mezalim ve hatunun emrinde hizmet veren Divan-ı Hatun gibi divanlar bulunurdu.
- Selçuklu adalet teşkilatı şeri ve örfi hukuk olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Şeri hukuk sisteminde, Din ile ilgili bütün davalara kadılar bakardı.
- Kadıların başına kadiü’l-kudat denilirdi.
- Örfi hukuk sisteminde davalara emir-i dad bakardı.
- Selçuklu ordusu; Gulaman-ı Saray askerleri, Hassa Ordusu, ikta askerleri, bağlı devlet askerler, gönüllüler, ücretliler ve Türkmen kuvvetlerinden meydana gelmiştir.
- Büyük Selçuklu Devleti, Türkler ve İranlılar olmak üzere başlıca iki gruptan oluşmuştur.
- Devletin mülki teşkilatına İranlılar, askerî teşkilatına Türkler hâkim olmuştur.

Nizamiye Medreseleri

- Tuğrul Bey’in 1055 Bağdat Seferi sonrasında Selçuklular Sünni liderliğini üstlenmiştir. Sünni inancın ortadan kalkması amacıyla yıkıcı faaliyetlerde bulunan Fâtımiler için artık hedef Büyük Selçuklu Devleti olmuştur.
- Fâtîmi ve Bâtınilerin yıkıcı faaliyetlerinin İslam dünyası için büyük bir tehlike olduğunu anlayan Büyük Selçuklu Devleti Sünni medreseler kurmaya karar vermiştir.
- Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Alp Arslan ve veziri Nizâmülmülk yıkıcı ve bölücü unsurlarla mücadele etmek, Sünni düşüncüyü yaymak amacıyla devlet politikasını belirleyerek Nizamiye Medreselerini kurmuştur.
- İlki Nişabur’da açılmıştır.
- Nizamiye Medreselerinde İmam Gazalî tasavvuf, felsefe ve Bâtınlık ile ilgili çalışmalar yapmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti’nde Kültür ve Medeniyet

- Sultan Alp Arslan zamanında belli bir programla sistemli hâle getirilerek devlet himayesi ile medreselerde en tanınmış bilgin ve fikir adamları müderris olarak görevlendirilmiştir.
- Zengin kütüphanelerle donatılmış olan medreselerde öğrencilere aylık maaş verilmiş ve onlara her türlü ihtiyaçları karşılanmıştır.
- Büyük Selçuklu Devleti Dönemi’nde açılan medreselerin programlarında İslami bilimlerle birlikte matematik, astronomi, felsefe, fizik, tıp, tarih, edebiyat gibi akli bilimler de yer almıştır.
- İslami bilimlerde Eş-Şirazî, Cüveynî, Gazzalî ve Er-Razî gibi önemli âlimler yetişmiştir.
- Sultan Melikşah büyük harcamalar yaparak İsfahan ve Bağdat’ta rasathaneler kurdurmuştu.
- Devrin en önemli matematik ve astronomi âlimleri; Ömer Hayyam, İsfizârî, El-Vâsıtî’dir. -El-Hazini Büyük Selçuklu Devleti’nin enlem ve boylamlarını gösteren “Zic-i Sencerî”yi hazırlamıştır.
- Büyük Selçuklu Devleti’nde mimari ve sanat alanındaki faaliyetler İslam medeniyeti içerisinde yeni bir dönemi temsil etmiştir.
- Çini ile kaplı çok köşeli çatıları ve üzerlerindeki göz alıcı kumaş süslemeleriyle kümbetler Selçuklu mimarisinin en önemli eserleridir.
- Kopuz, Türk tanburu, Türk borusu, Türk neyi ve bağlama önemli Türk müziği aletleriydi.